

İRAM
YAYINLARI

**İRAN'IN İRAK'TAKİ
EKONOMİK NÜFUZU**

Yasir Rashid

Kasım 2021 © İnan Araştırmaları Merkezi (İRAM). Bu eserin bütün hakları saklıdır.

Bu eser İRAM'dan yazılı izin alınmadan elektronik veya mekanik yollarla çoğaltılamaz. Metnin dijital versiyonu için www.iramcenter.org adresini ziyaret ediniz. Dijital kopya bu siteye aktif link verilerek kısmi olarak paylaşılabılır.

Burada ortaya konulan görüşler öncelikli olarak yazara aittir ve İRAM'ın kurumsal görüşlerini yansıtmak zorunda değildir.

İRAM Ekonomi Dizisi : 26
İRAM Ekonomi Koordinatörü : Prof. Dr. Murat Aslan

Genel Yayın Yönetmeni : Dr. Turgay Şafak
Yayın Koordinatörü : Alper Tok

Editör : Hasret Karalı Yurduseven

Mizanpaj : Hüseyin Kurt

İnan Araştırmaları Merkezi

Ankara

Oğuzlar Mah. 1397. Sok. No.: 14 Çankaya/Ankara/Türkiye

Tel: +90 (312) 284 55 02-03 | Faks: +90 (312) 284 55 04

e-posta: info@iramcenter.org | www.iramcenter.org

İstanbul

Üst Zeren Sokak No: 40 Levent/Beşiktaş/İstanbul/Türkiye

Tel: +90 212 264 35 81 | +90 212 268 33 00 Faks: +90 212 264 35 18

e-mail: iramistanbul@iramcenter.org | www.iramcenter.org

İRAM

İran Araştırmaları Merkezi

İran'ın Irak'taki Ekonomik Nüfuzu

Iran's Economic Infiltration on Iraq

نفوذ اقتصادی ایران در عراق

Yasir Rashid

2019 yılında Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümünde lisans eğitimini tamamladı. Kazakistanlı gençlerle Gençlik Liderliği, Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri Projesi, İklim Değişiklikleri ve Çevre Konularında Y-PEER Kazakistan ülke sorumlusu olarak görev aldı. 2021 yılında Marmara Üniversitesinde Uluslararası Politik Ekonomi yüksek lisans programını "China-US Rivalry and Its Implications on Major Ports and Other Infrastructure Projects in South Asia: A Political Economy Approach" başlıklı tezi ile tamamladı. Farsçanın yanı sıra İngilizce, Rusça, Türkçe ve Kazakça bilmektedir.

İRAM
YAYINLARI

Perspektif

İÇİNDEKİLER

Giriş	4
1. İran-İrak Ekonomik İlişkileri	4
2. Devrim Muhafızları Ordusu ve Şii Milislerin Irak Ekonomisindeki Etkisi	6
3. Irak Pazarındaki İran-Türkiye Rekabetinde İran Destekli Milislerin Rolü	8
Sonuç	9
Kaynaklar	10

Grafikler

Grafik 1: İran'ın Petrol Dışı İhracat Destinasyonu Sıralamasında İlk 5 Ülke (Mart-Kasım 2019-2020) (Milyar ABD Doları)	4
Grafik 2: İran'ın Irak'a Petrol Dışı İhracatı (2015-2020) (Milyar ABD Doları).....	5

Tablolar

Tablo 1: İran'ın Çeşitli Ülkelerdeki Dondurulmuş Varlıkları	5
Tablo 2: Irak'taki İran Destekli Milis Grupları	7
Tablo 3: DMO'nun İdari Yapısı	8

Görsel

Görsel: Irak'taki Türk Mallarına Boykot Kampanyası Örneği.....	9
--	---

Kısaltmalar

DMO	: Devrim Muhafızları Ordusu
HEİK	: Hatemü'l-Enbiya İmar Karargâhı
HSG	: Halk Seferberlik Güçleri (Haşdi Şabi)
TPAO	: Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı

ÖZET

- 2003 yılında Baas rejiminin devrilmesinin ardından Irak, İran için sadece siyaset ve güvenlik alanında değil aynı zamanda ekonomi alanında da özel bir konuma yükselmiştir.
- Ticari ve ekonomik ilişkilerin yanı sıra İran, Irak'ta desteklediği milis gruplar aracılığıyla Irak ekonomisinde kapsamlı bir etki alanına sahiptir.
- Her ne kadar resmî istatistiklere göre İran'ın Irak pazarındaki payı 2020 yılında %19 olarak açıklansa da Devrim Muhafızları Ordusu (DMO); Kerbela, Nəcəf, Samarra ve Kazımiye'deki Şii mabetlerinin yeniden inşasını ve onarımını içeren milyon dolarlık projelerde aktif bir şekilde rol almaktadır.
- Araştırmalar; İran'ın, Irak pazarında diğer ülkelerle ekonomik olarak rekabet ettiğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Irak Ekonomisi, İran, DMO, İran Destekli Şii Militanlar

SUMMARY

- After the fall of the Ba'athist regime in 2003, Iraq is of particular importance to Iran not only in the field of political and security but also in the economic sphere.
- In addition to formal trade and economic exchanges, Iran has extensive influence in the Iraqi economy through its affiliated groups in Iraq.
- While Iran's share of the Iraqi market in 2020 was roughly 19% in the formal trade and economic exchanges, the IRGC is actively involved in huge projects worth hundreds of millions of dollars in the reconstruction and renovation of Shiite shrines in Karbala, Najaf, Samarra and Kadhimiya.
- Studies show that Iran is competing economically with other countries in the Iraqi market.

Keywords: Iraqi Economy, Iran, IRGC, Iranian-Backed Shiite Militants

چکیده

- پس از سقوط رژیم بعث عراق در سال ۲۰۰۳، عراق از نظر جمهوری اسلامی ایران نه تنها در زمینه های سیاسی و امنیتی، بلکه در حوزه اقتصادی نیز اهمیت ویژه ای پیدا کرده است.
 - علاوه بر مبادلات تجاری و اقتصادی رسمی، ایران نفوذ گسترده ای در اقتصاد عراق از طریق شبه نظامیان وابسته به سپاه پاسداران در آن کشور دارد.
 - اگرچه سهم ایران از بازار عراق در سال ۲۰۲۰، حدود ۱۹ درصد مبادلات تجاری و اقتصادی رسمی بود، با این حال، سپاه پاسداران به طور فعال در پروژه های میلیون دلاری بازسازی و توسعه زیارتگاه های شیعه در کربلا، نجف، سامرا و کاظمیه حضور دارد.
 - بررسی ها نشان می دهد که ایران در حوزه اقتصادی در حال رقابت با سایر کشورها در بازار عراق است.
- کلیدواژه ها:** اقتصاد عراق، ایران، سپاه پاسداران، شبه نظامیان شیعه مورد حمایت ایران

Giriş

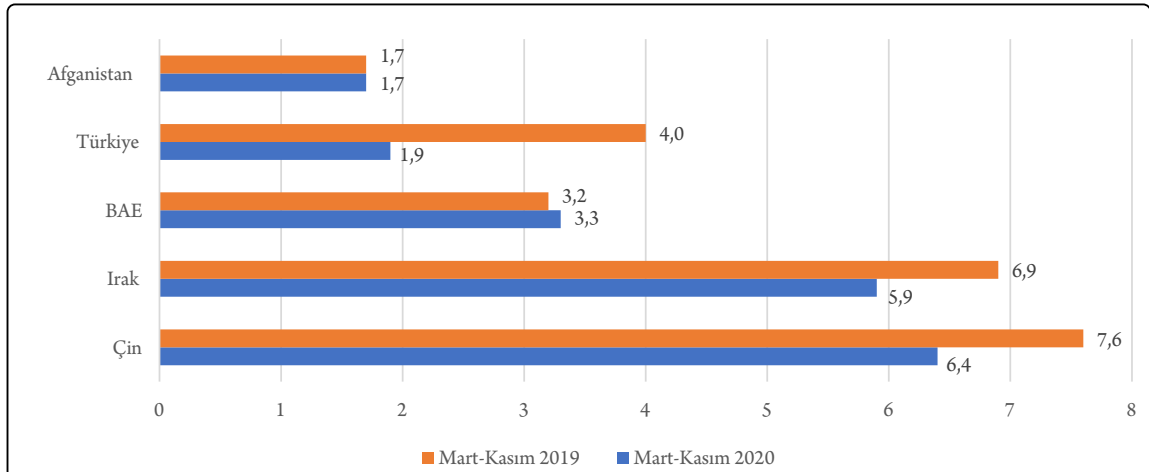
ABD'nin 2003 yılında Irak'ı işgal etmesi, Saddam Hüseyin'in devrilmesi ve Irak'ta artış gösteren Şii nüfusuyla birlikte farklı alanlarda gelişmeye başlayan İran-İrak ilişkileri; Irak'ı, İran'ın en önemli siyasi, ekonomik ve kültürel komşularından biri hâline getirmiştir. Günümüzde Irak, İran için sadece siyasi-güvenlik alanlarında değil aynı zamanda ekonomik olarak da önemli bir konuma yükselmiştir.

İran'ın, Irak'taki iktisadi faaliyetleri ve nüfuzu yalnızca ticaret alanıyla sınırlı değil aynı zamanda İran'ın esas itibarıyla vekil güçler ve diğer gruplar üzerinden Irak'ı desteklediği alanları da içermektedir. Ülkedeki İran destekli grupların iktisadi etkisi o kadar yoğunlaşmıştır ki bu durum son zamanlarda giderek daha fazla ilgi çekmeye başlamıştır. Örneğin *Foreign Policy*'nin Aralık 2020 sayısında bu konuyla ilgili oldukça kapsamlı bir analiz yayımlanmıştır. Bu analiz, Irak'taki istikrarsızlığın devam etmesi durumunda İran destekli grupların Irak'taki; petrol yatakları, limanlar, sınır kapıları, büyük işletmeler, tarım arazileri ve özel mülkiyetler gibi gelir kaynaklarının tamamının kontrolünü ele geçireceğini ileri sürmektedir (Foreign Policy, 2020).

1. İran-İrak Ekonomik İlişkileri

İran'ın batı sınırındaki komşularından biri olan Irak özellikle yaptırımlar döneminde İran'ın petrol dışı ihracatında hayati bir rol oynamıştır. İran'ın Bağdat Ticari Ataşesi'nin paylaştığı verilere göre Irak'ta ihracat-ithalat, üretim, inşaat, enerji gibi çeşitli alanlarda faaliyet gösteren yaklaşık 110 İranlı şirket bulunmaktadır (İraq TPO, 2019). Ancak İran'ın, Irak petrol dışı piyasasındaki en büyük pazar payını, elektrik ve doğal gaz sektörleri oluşturmaktadır. İran'ın resmi sitelerinden paylaşılan verilere göre 2019 yılında Irak, 9 milyar ABD doları ile İran'ın Çin'den sonraki en büyük ikinci petrol dışı ihracat destinasyonudur (bk. Grafik 1). Üstelik son verilere göre Irak pazarının yaklaşık %19'u İran'ın kontrolündedir (Navad-e Eghtesadi, 2020). Yine istatistiklere göre Mart-Aralık 2020 döneminde İran'ın Irak'a petrol dışı ihracatındaki ana kalemler; gıda ürünleri, inşaat malzemeleri, hırdavat, çelik, ev aletleri, deterjanlardır (Dünya-yi İktisat, 2020a). Ayrıca Irak, elektrik ithalatı için İran'a yıllık 2 milyar ABD doları ödemektedir (BBC Farsça, 2019). Üstelik İran, son zamanlarda İran-İrak ticaret hacminin 20 milyar dolara çıkarılması hedefiyle çalışmalarını sürdürmektedir.

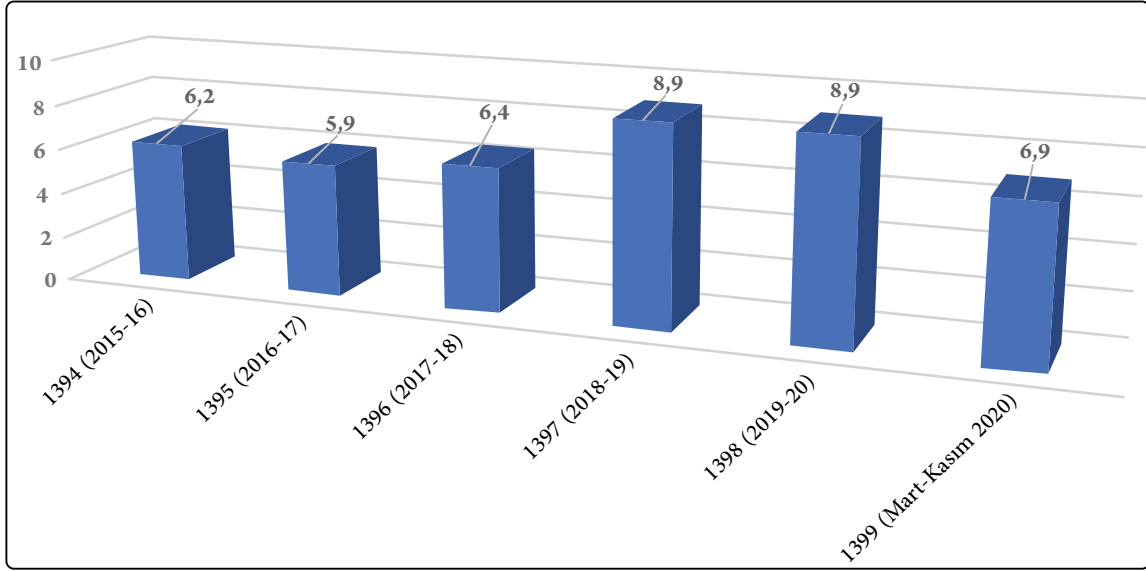
Grafik 1: İran'ın Petrol Dışı İhracat Destinasyonu Sıralamasında İlk 5 Ülke (Mart-Kasım 2019-2020) (Milyar ABD Doları)

Kaynak: TCCIM, 2020.

Grafik 2: İran'ın Irak'a Petrol Dışı İhracatı (2015-2020) (Milyar ABD Doları)

Kaynak: Navad-e Eghtesadi, 2020; Eghtesad Online, 2020; TCCIM, 2020.

Bu kalemlere ek olarak iki ülke arasındaki turizm faaliyetleri de büyük önem taşımaktadır. Resmî verilere göre din ve sağlık alanları başta olmak üzere iki ülke arasında yaklaşık 4 milyon turist seyahat etmektedir (Dünya-yi İktisat, 2020b).

İki ülke arasındaki ticari-ekonomik ilişkilerin hassas konularından biri olan gaz ve elektrik ihracatı, İran'da mevsimsel talebin artması ve Irak'ın fi-

nansal borçları nedeniyle dönem dönem Tahran ile Bağdat arasında gerginliğe yol açmaktadır. Irak'ın, İran'a olan borç miktarı kesin olarak bilinmemekle birlikte bazı İranlı yetkililer borç miktarını 5 milyar ABD doları olarak açıklarken (Dünya-yi İktisat, 2020c) Etemad Online gibi bazı kaynaklar bu miktarın yaklaşık 2 milyar ABD doları olduğunu belirtmektedir (Etemad Online, 2020).

Tablo 1: İran'ın Çeşitli Ülkelerdeki Dondurulmuş Varlıkları

Ülkeler	Varlıklar (Milyar ABD Doları)
Çin	20
Hindistan	7
Lüksemburg (Almanya)	6,1
Güney Kore	5,8
Irak	2
Japonya	1,5
Birleşik Arap Emirlikleri	1
Birleşik Krallık	0,5

Kaynak: Etemad Online ve BBC Farsça.

2. Devrim Muhafızları Ordusu ve Şii Milislerin Irak Ekonomisindeki Etkisi

İran, Devrim Muhafızları Ordusu (DMO) ve desteklediği milisler sayesinde Irak ekonomisinin çeşitli alanlarında geniş bir nüfuzla sahiptir. DMO'nun ekonomik faaliyetleri genellikle ordunun ekonomik kanadı olan Hatemü'l-Enbiya İmar Karargâhı (HEİK) üzerinden sürdürülmektedir. İran'da inşaat, enerji, ithalat ve ihracat alanlarında kapsamlı faaliyetleri bulunan HEİK ayrıca Irak, Suriye ve Lübnan'da da faaliyet göstermektedir.

Merkezin bu denli kapsamlı olması, Irak'ta faaliyet gösteren DMO bağlantılı şirketlerin isimleri ve sayısının bilinmesini imkânsızlaştırmaktadır. Ancak ABD Hazine Bakanlığının yaptırım listeleri ve aynı zamanda Reuters tarafından yapılan araştırmalar, DMO'nun Irak'taki ekonomik faaliyetlerinin büyük ölçüde Kerbela, Nefes, Samarra ve Kazımiye'deki Şii mabetlerinin yeniden inşası ve onarımına odaklandığını göstermektedir. Mart 2020'de ABD Hazine Bakanlığı, aralarında Kevser Vakfının da bulunduğu DMO bağlantılı 20 kişi ve kurumu yaptırım listesine eklemiştir (ABD Hazine Bakanlığı, 2020). Kevser Vakfı, Irak'taki Mukaddes Mekânların Yeniden İnşası Birimi (Atebât-ı Aliye Yeniden İnşa Karargâhı) ile bağlantılıdır. ABD Hazine Bakanlığı; DMO'nun, Kevser Vakfı ve Irak'taki mukaddes mekânları geliştirme planları çerçevesinde Irak ve Suriye'ye silah gönderdiğini ve vekil güçlerini silahlandırdığını iddia etmektedir. Aralık 2020'nin başlarında Reuters, aynı Vakıf tarafından yapılan İmam Hüseyin Türbesi'nin genişletilmesi için 600 milyon ABD dolarlık bir yatırıma ilişkin belgeleri ortaya çıkarmıştır (Reuters, 2020). Reuters'a göre son 300 yılda kutsal mekânlara bu meblağda bir yatırımın eşi benzeri görülmemiştir. Kevser Vakfı ayrıca 2015

yılında Kerbela'daki Zeyneb-i Akile Türbesi'nin avlu inşası projesi için 650 milyon ABD doları değerinde bir sözleşme imzalamış; Nefes'teki İmam Ali Türbesi'nin yeniden inşası ve geliştirilmesi projesini 500 milyon ABD doları tutarında bir yatırımla uygulamaya koymuştur. Reuters raporuna göre Vakıf; Kerbela, Nefes, Bağdat ve Samarra şehirlerindeki önemli Şii mabetlerinde değeri milyonlarca doları bulan en az 17 proje daha yürütmektedir (Reuters, 2020).

ABD hükümeti ayrıca Irak'ın Umm Kasr Limanı üzerinden gerçekleştirilen mal ve silah kaçakçılığı, kara para aklama ve Iraklı politikacıları tehdit etme gibi sebepleri de Irak'taki DMO bağlantılı kişi ve şirketlerin yaptırım listesine eklenme nedenleri arasında zikretmiştir (ABD Hazine Bakanlığı, 2020). Bu bağlamda bazı araştırmalar; sınır ve gümrük noktalarının, limanların, rıhtımların ve uluslararası havalimanlarının kontrolünün neredeyse tamamen İran yanlısı silahlı grupların elinde olduğunu ve bu grupların buralardan yıllık yaklaşık 5 milyar ABD doları gelir elde ettiğini ve ayrıca İran destekli grupların ana merkezinin İran sınırındaki Basra şehri olduğunu ancak bu grupların Musul ve Kerkük gibi diğer stratejik şehirlerde daha aktif rol oynadıklarını ve bu şehirlerdeki altyapı ve ekonomik projelerin neredeyse tamamını kontrol ettiğini iddia etmektedir.

Irak menşeli merkezler de raporlarında İran'ın son yıllarda ihtiyaç duyduğu döviz (ABD doları) Irak üzerinden elde etmeye çalıştığını ileri sürmektedir (Sweid, 2020). Bir başka deyişle İran, Irak'taki nüfuzunu, ABD yaptırımlarını atlatmak ve ihtiyaç duyduğu döviz bu ülke üzerinden ulaşmak amacıyla kullanmaktadır. Raporla İran'ın, bu doğrultudaki amacını sahte faturalı sahte ihracatlarla veya gerçek ancak abartılmış faturalarla

gerçekleştirdiği ileri sürülmektedir. Örneğin 2017 yılında Irak'ın İran'dan karpuz ithalatı, 2,8 milyar ABD doları olarak açıklanmıştır ki bu meblağ, 2017 yılı Irak Tarım Bakanlığı Bütçesi'nin beş katına denk gelmektedir. Üstelik bu kadar yüksek bir ihracat değeri, her Iraklının (yerli karpuzlar hariç) yaz sezonu boyunca günlük 10 İran karpuzu tüketmesi anlamına gelmektedir (Alhurra, 2019). Benzer şekilde Sweid adlı merkez de aynı raporda, İslami bankaların bağımsız görünen yönetim kurullarının siyasiler ve İran destekli milislerle bağlantılı kişiler tarafından yönetildiğini ve buraların Irak'ın dövizlerini İran'a kaçırma konusunda en önde gelen kurumlar olduğunu iddia etmektedir (Sweid, 2020). Dahası 2015 yılında Irak Meclisi Maliye Komisyonu Başkanı Ahmet Çelebi de bir televizyon programında, 2009-2015 yılları arasında Irak'ın yaklaşık 200 milyar ABD dolarının kaybolduğunu açıklamış ve ardından gizemli bir şekilde hayatını kaybetmiştir (Alwird, 2019). Ayrıca Iraklı bir siyasi analist olan Ahmet Şevki, İran destekli grupları haraç ve mal kaçakçılığı gibi eylemlerle suçlamış; DMO'ya bağlı (Asaib Ehli'l-Hak, Bedir Tugayları, Hareket-i Hizbullah-i el-Nuceba ve Ketaib Hizbullah gibi) milislerin İran ekonomisini ayakta tutmak için İran'dan Irak'a mal, uyuşturucu ve silah kaçakçılığı yaptığını öne sürmüştür (Diyaruna, 2020). Konuyla ilgili bazı iddialara göre İran destekli silahlı gruplar; uyuşturucu, antika, petrol ve doğal kaynaklar gibi mal-

ların kaçakçılığıyla da suçlanmaktadır. Bu iddialar hakkında güvenilir bir bilgi bulunmadığından bunları doğrulamak veya reddetmek mümkün değildir. Gasp meselesiyle ilgili olarak yerel kaynaklar da HSG'nin (Haşdi Şabi), kontrol noktalarında hükümet vergilerinin yanı sıra kamyonlardan yasa dışı yollarla ve çeşitli bahanelerle (geçiş ücretleri gibi) para aldığını aktarmaktadır. Üstelik bazı iddialara göre Sünni çoğunluğun bulunduğu bölgelerde yaşanan bu gasp vakaları, Irak'ın Şii bölgelerinden daha fazladır.

İran'ın, Irak'taki milis grupları vasıtasıyla silah satın alma süreçlerinde de önemli faydalar sağladığı yönünde iddialar mevcuttur. Irak hükümeti HSG'ye ihtiyaç duyduğu silahları temin etmesi için ayrı bir bütçe sağlamak ve böylece HSG, silahları kendi tedarik etmektedir. Ancak bazı iddialara göre HSG tarafından kullanılan silahlar, ana üretim yerinden ziyade (Rus Savunma Şirketleri gibi) İran'dan normal fiyatının üç katına satın alınmakta ve HSG'ye teslim edilmektedir. Her ne kadar bu işlemlerin gerçek değeri bilinmese de tahminler, bu işlemlerden elde edilen kazancın milyonlarca dolara ulaştığı yönündedir.

Vergi muafiyeti, İran'ın ve özellikle DMO bağlantılı şirketlerin Irak'ta kendi lehlerine kullandığı bir diğer uygulamadır. Bu şirketlerin; Irak hükümetinin, kutsal mekânların yeniden inşası ve türbelerin geliştirilmesi amacıyla sunduğu vergi muafiyetlerini

Tablo 2: Irak'taki İran Destekli Milis Gruplar

Gruplar	İran ile İlişkileri
Asaib Ehli'l-Hak	Stratejik Müttefik
Bedir Tugayları	Stratejik ve İdeolojik Müttefik
Hareket-i Hizbullah-i el-Nuceba	Vekil Güç
Ketaib Hizbullah	Stratejik ve İdeolojik Müttefik

Kaynak: IISS, 2019.

Tablo 3: DMO'nun İdari Yapısı

Ali Hamenei	Devrim Rehberi (İran Silahlı Kuvvetleri Başkomutanı)
Hüseyin Selami	DMO Genel Komutanı
İsmail Kaani	DMO Kudüs Gücü Komutanı
Emir Ali Hacızade	DMO Uzay ve Hava Kuvvetleri Komutanı
Muhammed Pakpur	DMO Kara Kuvvetleri Komutanı
Alirıza Tengsiri	DMO Deniz Kuvvetleri Komutanı
Muhammed Kazımi	DMO İstihbarat Koruma Komutanı
Gulam Rıza Süleymani	DMO Besic Teşkilatı Komutanı
Fethullah Cumeyri	DMO Güvenlik Komutanı (Yakın Koruma Birimi)
Hüseyin Taib	DMO İstihbarat Teşkilatı Başkanı

Kaynak: Medya kaynakları ve açık kaynaklar.

Not: DMO'nun; Kara, Havacılık ve Deniz kuvvetleri de dâhil olmak üzere yaklaşık 125.000 askeri olduğu söylenmektedir.

kötüye kullandığına dair iddialar mevcuttur. Örneğin İran'ın, Irak'a çimento ve çelik ihracatı vergiden muafır. Ancak Reuters'ın 2020 Aralık ayındaki raporunda, İmam Hüseyin ve diğer türbelerin geliştirilmesinde kullanılması amacıyla DMO'nun Irak'a vergiden muaf bir şekilde ihraç ettiği çelik ve çimentonun bir kısmının, araçlar vasıtasıyla Irak'ın başka şehirlerinde yüksek fiyatlara satıldığı iddia edilmektedir (Reuters, 2020).

İleri sürülen bazı iddialar, Irak'ın tüm Şii bölgelerinde olan İmam Humeyni Yardım Komitesinin sadaka ve adak kutularına dikkat çekmektedir. Her ne kadar sadaka ve adak toplamak bir hayır işi olsa da bu faaliyetlerin İran hükümetine fayda sağlayan bir sosyoekonomik yönü de vardır.

3. Irak Pazarındaki İran-Türkiye Rekabetinde İran Destekli Milislerin Rolü

Günümüzde İran'ın, Irak pazarındaki ana rakipleri Çin, Türkiye ve Suudi Arabistan'dır. Türkiye bağlamındaki çalışmalar, iki ülke arasındaki rekabetin daha çok gıda ve hazır giyim ürünleri alanlarına odaklandığını göstermektedir. Ancak Irak'taki İran

destekli gruplar, "Türk mallarını boykot" kampanyaları başlatarak Türk mallarının Irak pazarından çıkarılmasına yönelik yaptıkları çalışmalarla dikkat çekmektedir.

İran ayrıca rakiplerini (özellikle Türkiye'yi) Irak pazarından dışlamak için büyük ölçüde dini ortak zemine, sınır güvenliğine ve Şii milisler arasındaki etkisine güvenmektedir. Bazı iddialara göre İran, finanse ettiği gruplar aracılığıyla ve sindirme taktikleri (kundaklama ve bombalama da dâhil) kullanarak büyük yatırım projelerinde rakiplerini açık artırmalarda ve ihalelerde saf dışı bırakmaya çalışmaktadır. Örneğin Irak'ın zayıf karnı olan ve hayati önem taşıyan İran gazının Irak'a ihracatı meselesinde İran, Irak'taki milis gruplarının yardımıyla diğer ülkelerin burada gaz çıkarmasını ve işlemlerini engellemiştir. İran destekli milis grupların olaya müdahil olması ve yol açtığı kargaşalar neticesinde Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığının (TPAO), Diyalé'deki 130 milyar metreküp doğal gaz rezervine sahip Mansuriye sahasındaki faaliyetlerini durdurması ise mevcut durumu gösteren bir başka örnektir.

Görsel: Irak'taki Türk Mallarına Boykot Kampanyası Örneği

Kaynak: Arta FM, 2019.

Sonuç

İran İslam Cumhuriyeti'nin (özellikle DMO'nun) Irak'ın siyasi ve güvenlik durumundan yararlandığı ve siyasi meselelere ek olarak ekonomik alandaki etkisini de genişlettiği görülmektedir. Dahası İran destekli milisler; Irak siyasetinde, güvenliğinde ve

ekonomisinde geniş etkiye sahip olduğu sürece bu durum devam edecektir. Ancak sürecin böyle devam etmesi neticesinde Irak hükümetinin siyasi olarak zayıflaması ve zaten mevcut siyasi ve güvenlik meselelerinden ötürü kırılğan olan Irak ekonomisinin tamamen çökmesi kaçınılmaz olacaktır.

Kaynaklar

- ABD Hazine Bakanlığı. (2020). "Treasury Designates Vast Network of IRGC-QF Officials and Front Companies in Iraq, Iran". <https://home.treasury.gov/news/press-releases/sm957> [Erişim Tarihi: 10.01.2021].
- Alhurra. (2019). "Haqiqat Altabadul Altijarii Bayn al Iraq wa Iran". <https://www.youtube.com/watch?v=A-UZ2Vg2mRHM> [Erişim Tarihi: 11.01.2021].
- Alwird, E. (2019). "Vallah Haza Alsabab Tama Aightial 'Ahmad Al Jalbaya, Shahid Alwasf Muhimun". <https://youtu.be/5kBL9z8Z62c> [Erişim Tarihi: 09.01.2021].
- Arta FM. (2019). "Hamlat Muqataeat Al-badayie Al-Turkiat Mustamirat Mae Al-mutalabat Bibadayil Litalbiat 'Ihtyajat al-Aswaq Wal'ahali". <https://artafm.com/opinion/18858> [Erişim Tarihi: 12.01.2021].
- BBC Farsça. (2019). "Iran ve Iraq; Check Haye Bargaştı Hamsaye-yi Bedehkar". <https://www.bbc.com/persian/iran-features-47530842> [Erişim Tarihi: 10.01.2021].
- Diyaruna. (2020). "Iraqi government seeks to limit IRGC influence". https://diyaruna.com/en_GB/articles/cnmi_di/features/2020/11/26/feature-01 [Erişim Tarihi: 10.01.2021].
- Dünya-yi İktisat. (2020a). "Mardom Az Sermaye Gozari dar Iraq Sod Mebarand". <https://www.donya-e-eqtasad.com/fa/tiny/news-3658978> [Erişim Tarihi: 09.01.2021].
- Dünya-yi İktisat. (2020b). "ForsatHaye Tosea-yi Ravabit-e Tejaret-e Iran ve Iraq". <https://www.donya-e-eqtasad.com/fa/tiny/news-3675459> [Erişim Tarihi: 09.01.2021].
- Dünya-yi İktisat. (2020c). "Motaleba-ye Banki-ye Iran az Iraq". <https://www.donya-e-eqtasad.com/fa/tiny/news-3675111> [Erişim Tarihi: 12.01.2021].
- Etemad Online. (2020). "Kodam Keşvarha Miliyard-ha Dolar-e Iran ra Masdud Kardeh and?". <https://etemaadonline.com/content/439461/> [Erişim Tarihi: 12.01.2021].
- Foreign Policy. (2020). "Iraq's Economic Collapse Could Be Biden's First Foreign-Policy Headache". <https://foreignpolicy.com/2020/12/14/iraqs-economic-collapse-could-be-bidens-first-foreign-policy-headache/> [Erişim Tarihi: 10.01.2021].
- Iraq TPO. (2019). "List-e Şirkatha-yi Irani Faal dar Iran 2019". http://iraq.tpo.ir/uploads/liste_30076.pdf [Erişim Tarihi: 12.01.2021].
- IRNA. (2020). "Hudud-i 5 Hazar Şirket-e Paymankar-e Hususi Dar Kenar-e Karargah-i Khatam al-Anbiya Faaliyet Mekonand". www.irna.ir/news/84084206/ [Erişim Tarihi: 08.01.2021].
- IISS. (2019). "Iran's Networks of Influence - Chapter Four: Iraq". International Institute for Strategic Studies. <https://www.iiss.org/publications/strategic-dossiers/iran-dossier/iran-19-06-ch-4-iraq> [Erişim Tarihi: 10.01.2021].
- Navad-e Eghtesadi. (2020). "Sahm-i Iran az Bazar-i 1100 Milyard Dolari Hamsayagan Faqat 2.2 Darsad ast". <https://www.90eghtesadi.com/Content/Detail/2136353/> [Erişim Tarihi: 08.01.2021].
- Reuters. (2020). "Iran expands shrines and influence in Iraq". <https://www.reuters.com/investigates/special-report/iraq-iran-shrines/> [Erişim Tarihi: 12.01.2021].
- Sweid, A. (2020). "Iran Tamatas Eqtisad Aleiraq min Khilal Tahrib Eamilath Alsaeba". <https://bit.ly/3pUUuPx> [Erişim Tarihi: 11.01.2021].
- TCCIM. (2020). "Tejaret Kalaye-yi Iran Tay-e Se Fasli Nekhost-e 1399". <http://www.tccim.ir/Images/Docs/1500.pdf> [Erişim Tarihi: 11.01.2021].

“Tanıtım nüshasıdır, para ile satılamaz.”
“Bandrol Uygulamasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 5’inci maddesinin
2’nci fıkrası çerçevesinde bandrol taşıması zorunlu değildir.”

İRAM HAKKINDA

İran sahip olduğu tarihsel derinlik ve maddi güç etkenleri nedeniyle uluslararası ilişkilerde dikkate alınması gereken ülkelerden birisidir. İran ve Türkiye arasındaki köklü tarihî ilişkiler, sınır komşuluğu ve kapsamlı iş birliği de Türkiye açısından İran'ı çok yönlü tanımayı gerekli kılmaktadır. Bu gereklilikten hareketle 2016 yılında müstakil bir düşünce kuruluşu olarak Ankara'da kurulan İran Araştırmaları Merkezi (İRAM) öncelikle İran'a ilişkin Türk kamuoyunu ve ilgilileri bilgilendirmeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda birincil kaynaklara dayanarak saha araştırmaları, raporlar, analiz dosyaları hazırladığı gibi Türkiye'nin muhtelif disiplinlerdeki İran uzmanı ya da araştırmacısı gereksinimini karşılamak adına; dil kursu, staj/burs programı, proje ve lisansüstü tez desteği, atölye, ihtisas semineri gibi eğitim faaliyetleri de yürütmektedir. Aynı zamanda Türkiye'de İran'a ilişkin bilimsel çalışmalar gerçekleştiren akademisyenlere araştırmalarını paylaşabilecekleri bir platform sunan İRAM, ekonomiden iç politikaya, dış politikadan güvenliğe, Şiilikten toplum ve kültüre değin geniş bir yelpazedeki yayınlarını çevrim içi ve basılı olarak okurlarına sunmaktadır.

İRAN ARAŞTIRMALARI MERKEZİ

Oğuzlar Mah. 1397. Sok. No: 14
Balgat/Çankaya/Ankara/Türkiye
Tel: +90 312 284 55 02 - 03
Faks: +90 312 284 55 04
e-mail: info@iramcenter.org
www.iramcenter.org

İRAN ARAŞTIRMALARI MERKEZİ İSTANBUL

İstanbul: Üst Zeren Sokak No: 40
Levent/Beşiktaş/İstanbul/Türkiye
Tel: +90 212 264 35 81 | +90 212 268 33 00
Faks: +90 212 264 35 18
e-mail: iramistanbul@iramcenter.org
www.iramcenter.org

"Bu çalışmanın tüm telif hakları İran Araştırmaları Merkezine (İRAM) aittir."